...ानूचा पोवाडा

म. ग्रं. सं. ठाणें
काव्य
२८२
सन १९३९

मराठी ग्रंथ संग्रहालय
नोंद नं. ६२१०
६-१-३९
ठाणे.

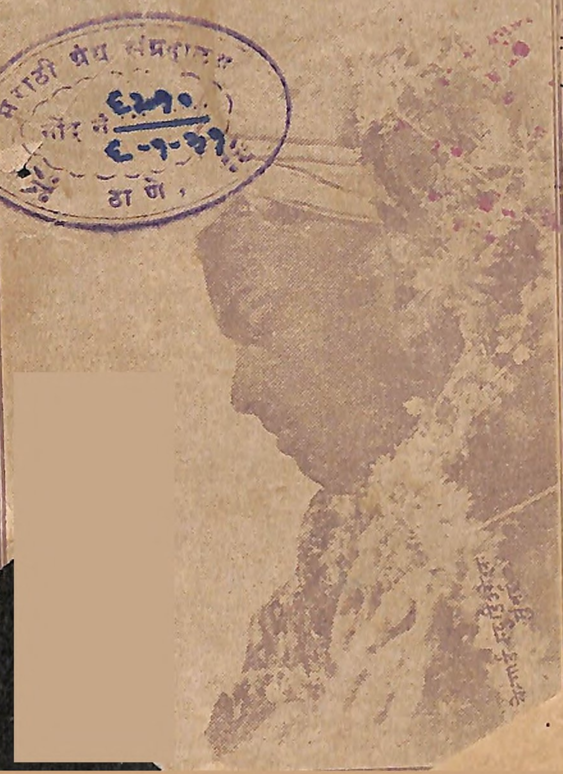

दे० बाबू गेनूचा पोवाडा

[लेखक—अच्युत बळवंत कोल्हटकर]

(चाल:—धन्य शिवाजी तोरण गाजी)

नवखण्डामधिं फडके ज्याच्या नांवाचा झेण्डा
बाबू गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा ।धृ०
जुन्नर गांवाजवळिं चिमुकलें खेडें महाळुंगें
जन्म घेउनी वाढे मातापितरांच्या संगें
लाड करी बहु आई त्याची, त्याला कडेवरि घे
[illegible] हि दुडदुडां तो जेव्हां रांगे
[illegible] ळि आपुल्या मातेला बिलगे
[illegible] फुटोनी भिजति तिचीं अंगें

REFBK-0004509
REFBK-0004509

गोल बोवडे फार सुखविती माय त्यांत रंगे
काम सुचेना धाम सुचेना, वेडें मन गुंगे
केव्हां खोड्या करी माजवी बहु मोठे दंगे
हातीं घेउनि काठी लटकी त्यासि भरी रागें
लपालपी कीं आधाळि कोशिंबिर खेळूं लागे
तोबालकडी मामामामी पतंगही मागे
किंवा जाई गुरें वळाया गाइम्हशीमागें
वाजवि पांवा, फुंकि बांसरी, कीं नादवि शिंगें
आम्बे जाम्बुळ करवन्दी कीं शोधायासि निघे
ऊंस हरबरा पेरु कांकडी हळूचि तोडुनि घे
डाळिम्बीचीं झाडें नामी शोभविती बागे
पाणि सुटतसे त्याच्या तोंडा बघुनां नारिंगें
घेइ संवगड्या मारुती ज्या नदिनाला गाढा
बाबु गेनुचा मदं गड्याचा ऐका पोवाडा
नवखण्डामाधि फडके ज्याच्या नांवाचा झेण्डा
बाबु गेनुचा मदं गड्याचा ऐका पोवाडा ॥३॥

ग्रं. क्रमांक २७०

REFBK-0004509
REFBK-0004509

महालुमें तें गांव केवढें ?
शाळेमध्यें मुलें घालुनी ज्ञान कोण जोडी ?
कोण ठेवितो शाळा ऐशा गांवीं फार बडी?
एकचि शिक्षण दे पंतोजी घेउनि हातिं छडी
बिनयत्तांना तोची शिकवी, करि डह्रा डिह्री
चौथ्या यत्तेपुढें चालवी तोचि घसाफोडी
गांवीं चाले गुऱ्हाळ तेथें पोरांची झुण्डी
शाळा पडली ओस ! येतसे मास्तर रडकुण्डी
कोणि पळाला जत्रेलागीं कोणि लगन ओढी
कोणि पांखरें राखायास्तव शाळे देति दडी
कोणि आपुली नवी खिलारी जोडि बैलजोडी
गाडि चालवी. 'दादारे बैला वडिरे लाव वडी'
पन्तोजी तो गरिब बिचारा त्यांतें बहु धुण्डी
मुलें तयाच्या हातावरतीं देती तुरमुण्डी
'काय करूं या पोरां' ? स्वमनीं चिंताही माण्डी

शिक्षकपेशा नकोचि। त्यांची विहिरीमाजिं उडी
येई डिपुटी शाळा बघण्या शिरिं झिळमिळ पगडी
घेउनि हातीं हजेरिपत्रक हौसेनें उघडी
नांवें चाळिस परी दिसे त्या हजेरिचा चिवडा
गाबूगेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा
नवखण्डामधिं फडके ज्याच्या नांवाचा झेण्डा
गाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा ॥१॥

शिक्षण कसलें? भिंतींत पैशा! सारा खण्डोबा
मास्तर लागे पाठिं मुलांच्या, करि: 'येबा, येबा'
शिक्षकासि मग पडे काळजी ' होइल मम शोभा
करतिल शाळा बन्द कमिटिचे मेम्बरऐ तांबा
यास्तव भूगोलाच्या किंवा गणिताच्या दम्भा
सारुनि एकीकडे आठवी तानाजी शिवबा
सांगूं लागे' " शिवनेरीची देवी जगदम्बा

 काव्य २१०

स्वप्नीं देई जिजाबाइला फळ नारळ रम्भा
येणें ठरलें तुझिया पोटीं महादेव साम्बा
'शिवाजि' नामें करावयातें स्वातंत्र्यारम्भा
महाराष्ट्र हा शिपाइ त्याचा, त्याच्या पुढातीं उभा,
दाहिं दिशा बैसेल दबदबा, रिपु 'तोबा, तोबा
शककर्ता हा जिरविल साऱ्या शत्रूंच्या टेम्भा'
वरिल दुनिया सारी त्याच्या जगतिं जयस्तम्भा
बघुनि पराक्रम त्याचे मोठे करितिल अचम्बा
ह्मणतिल 'काळासही क्षणामधिं करील हा लम्बा'
पहा पहा या स्वातंत्र्याच्या नूतन रविबिम्बा
हिन्दुपदाच्या पादशाहिच्या भव्य समारम्भा"
गोड मुलें तीं, शिक्षक गोडा, इतिहासहि गोडा
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा
नवखण्डामधिं फडके ज्याच्या नांवाचा झेण्डा
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा ॥३॥

शिक्षकपेशा नकोचि। ह्यावी विहिरीमाजिं उडी
येई डिपुटी शाळा बघण्या। शिरिं झिळमिळ पगडी
घेउनि हातीं हजेरिपत्रक हौसेनें उघडी
नांवें चाळिस परी दिसे त्या हजेरिचा चिवडा
बाबूगेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा
नवखण्डामधिं फडके ज्याच्या नांवाचा झेण्डा
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा ॥१॥

शिक्षण कसलें? स्थितींत ऐशा! सारा खण्डोबा
मास्तर लागे पाठिं मुलांच्या, कारे: 'ऐबा, येबा'
शिक्षकासि मग पडे काळजी 'होइल मम शोभा
करतिल शाळा बन्द कमिटिचे मेम्बरऐ तेंबा
यास्तव भूगोलाच्या किंवा गणिताच्या दम्भा
सारुनि एकीकडे आठवी तानाजी शिवबा
सांगूं लागे' "शिवनेरीची देवी जगदम्बा

गोडि लागली सकल मुलांना युक्ति सफल झाली
बहु आवडिनें मुलें ऐकती मास्तरची बोली
मनें मुलांचीं गोष्टि ऐकण्या झालीं तानेलीं
बाबु गेनुश्री विशेषतांही मती त्यांत मुरली
शाळेमध्यें तेंचि वेड त्या, जरि शाळा सुटली
रम्य कथांच्या त्या श्रवणाची हौस नसे फिटली
पुनरपि पुनरपि मास्तरांचिया घरिं खेटे घालीं
करी तयांची सेवा त्यांच्या बाळातें उचली
मास्तरपत्नी सांगे जें जें कामहि ज्यावेळीं
तें तें सत्वर ऐके, न करी कधिं टाळाटाळी
प्रसन्न होतां मास्तर बोले जाउनियां जवळीं
काल राहिली गोष्ट अपूर्णचि ती सांगा सगळी
हनुमन्तें त्या लंकेची कशि पेटविली होळी
अभिमन्यु कसा शिरला चक्रव्यूहाच्या जाळीं
निज शत्रूंची बाजी प्रभुही फोडी केंवि फळी

सामर्थ बनली कैंवि मावळी जनताही दुफळी
हिन्दभूमिच्या शिरीं लेववुनि मोत्यांची जाळी
स्वातंत्र्याचे शब्द तिच्या शिवराज लिहीभाळीं
बोलुनि हरहर महादेव तो फेंकि कसा घोडा
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा पोंवाडा नवखण्डा-
माधं फडके ज्याच्या कीर्तीचाझेण्डा बाबु
गेनुचा मर्द गडयाचा ऐका पोवाडा ॥ ४ ॥

असें चाललें शिक्षण तेथें बाबू गेनूचें
स्वदेशभक्ति प्रेमें त्याच्या हृदयान्तरिं नाचे
शिकला नच भूमध्यसमुद्रीं द्वीप कोण कैचें
त्यातें कर्ता कर्म कळेना व्याकरणहि नरुचे
गुणाकारिं कीं भागाकारीं त्यासि न कांहिं सुचे
त्यासि न संस्कृत येई नवनीतांतिल कीं वेचे
भूमिति येना बीजगणित कीं सायन्सहि नवचे
देशभक्तिचा मात्र तयाच्या पाठ मनीं सांचे

इतुक्यामध्यें संकट एकाएकीं जीव कांचे
दश वर्षांची उमर तयाची त्याचें धैर्य खचे
वडिल तयाचे गडी गेनबा शेतकरी सच्चे
घरीं गरीबी असुनि कमाविति नांव बहु उंचें
यमाजि भास्कर दूत आपुले धाडि चोर चांचे
प्राण हरिति ते त्या गरिबाचे त्या नच भयसाचें
हाय अभागी अबला विधवा भीति तिला डांचे
डोळे सुजले रडुनी जवळी घे कच्चे बच्चे
" बाबु, तयाचा भाऊ चिमणा, बहिण केव वाचे
पिलांसि बाई कुठें ठेवुं या नाजुकशा चोंचे "
काळजिनें या माउलिचा त्या जिव झाला वेडा
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा
नवखण्डामधि फडके ज्याच्या नांवाचा झेण्डा
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा ॥५॥

चिंतेनेंया तिथुनि निघाली ती बापुडवाणी
जाय चिपुळुणीं, पनवेलीला, मुलांसि घेवोनी
चांई भांती लोणन्दातें नेइ मुलें चिमणी
चिव चिव करिती परि चालवी त्यांची गुजराणी
दळण काण्डणा करीत कोठें, कुठें धुणेंपाणी
मोलमजूरी करी, विकाया लावि घरीं शेणी
मुलेंहि करिती काम, निरोपा पोंचवीत कोणी
कोणि दुकानीं बसति राखणी, सांगे जेंवि धणी
बघोनि त्यांचीं ऐशि दुर्दशा दुःखित बहुजननी
परी दिसेना उपाय दुसरा मजुरीवांचोनी
ताप जाळ जरि आला डॉक्टर तसे वैद्यवाणी
पैसे मोजा ह्मणती पहिलें! औषध मागोनी
गुण येवो कीं न येउ त्याचि नफिकिर कोण मानी
अंवळा देउनि कोहळा काढूं ही त्याची पद्दाणी
ऐशापरिनें हाल काढिले माय लेकरांनीं

बाबु जाहला मोठा बोले मातेच्या कानीं
"पुरे पुरे ही पोटासाठीं परगांवीं फिरणीं
जाउं आपुल्या महाळुंग्याला, करुं अपुल्या
जमिनी

ओढूं तेथें संसाराचा अम्रूनें गाडा
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा
नव खण्डामधिं फडके ज्याच्या कीर्तीचा झेण्डा
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा ॥६॥

बाबु परतुनी आला गांवीं माण्डित संसारा
परि देवाचा हेतू होता त्याविषयीं न्यारा
नव्या नवलिचा वाहूं लागला देशामधिं वारा
दिसूं लागला आकाशान्तरिं शिवाजिचा
तारा

महाराजा जन्मोनि तीनशें वर्षे,, हर्षझरा
त्रिशतउत्सवासाठीं सर्व जन करिती संभारा

८४०१ क्रं. २१०

शिवरायाच्या नामें गर्जुनि जाति मुलुख बारा
ब्रह्मदेशसिलोन-तिथेंही पूजिले शिववीरा
पूर्वीपासुनि बाबु तयाचा होता भक्त पुरा
जागृत झालें प्रेम अन्तरीं नेत्रिं अश्रुधारा
आजपासुनी तुझिया चरणीं वाहिन घरदारा
आजि लागला स्वातंत्र्याचा चित्ता ध्यास
खरा
नलगे पैसा, कुटुम्ब नलगे, जीव नसे प्यारा
स्वातंत्र्याचे साठीं झाला जिव माझा हंवरा
सोडिन माया, वाहिन काया निज देशोद्धारा
शपथचि घेतों अन्य विचारां देइं न मथारा
फकीर बनला देशासाठीं ! त्या गुण-गम्भीरा
देवि भवानी मार्ग दाखवी स्वराज्यमाहेरा
करी तयारी परदास्याचा सोडाया तेढा
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा

नवखण्डामधिं फडके ज्याच्या कीर्तीचा झेण्डा
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा॥ ७॥

कॉंग्रेसाची आली चळवळ जुन्नर गांवाला
कमिटी स्थापन झाली तेथें स्वराज्यशुभ वेळा
सभा लागल्या भरावयाला स्वयंसैन्य गोळा
करावयातें झटति पुढारी नरनारी मेळा
बाबू गेनू तल्लिन झाला घर विसरुनि गेला
माय तयातें रागे भरते—"नाद पुरे असला;
फुकट फौजदारी दे टाकुनि, नकोचि हा चाळा
माय तुझी मी उभी तुजपुढें, फिर माझ्या बाळा
बाबू बोले "एकचि माझी माता वेल्हाळा
हिन्ददेवता. तिचा चि सुत मी तिचाचि
मजसि लळा
तिच्याविणें मज दुजी न माता तिचिया

प्रतिपाळा
करावया मी शपथ घेतली उचलुनियां बेला
बन्धमुक्त तिज करोनि लाविन मी स्वातंत्र्य
टिळा
नातरि चरणीं तिच्या उतरुनी ठेविन
हाचिगळा
जननि तुझी ही तीच ! तिला दे जीवाच्या
मोला
तिचीच सेवा करीं तूंहि गे, जिन्दगि करिं
सफळा
स्वदेश सेवा न करी त्या [illegible] व्यर्थ जन्म [illegible]
बोल ऐकुनी माता फोडी शोकें [illegible]डा
बाबु गेनु [illegible] मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा
नवख[illegible] फडके ज्याच्या कीर्तीचा झेण्डा
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा ॥

रात्रीं उठला बाबु, निघाला मुंबईस आला
तानाजी पथकांत शिराया त्वरित सिद्ध झाला
गान्धींजांच्या चळवाळीला त्या वेळीं भर भरला
मीठ कराया वडाळ्यावरी जन सारा सजला
सत्यग्रह संकल्प पूर्णते त्या दिवशीं गेला
परन्तु बाबू गेनू इतरां सहित कैद केला
मॅजिस्ट्रेटें वाट दाविली येरवडा जेल
पायीं शृंखला हातीं बेडी नामि थाट दिसला
कीर्ती पसरे गांवीं त्याच्या. ह्मणति बाबु असला
गान्धी महाराजांचा बनला आजि पुरा चेला
कळविति त्याच्य जननिस ह्मणती वंश
भूषवीला
धन्य तुझा ते कुक्षि वा ऐसा मर्द पोटिं बसला
अश्रु तिच्या नयनांत लोटले कंठहि गहिंवरला
तिच्या तयासी व्यर्थ तडतडा बोललेंचि बोला

हाय गुन्हा तो येई येथें तरि शम्भर वेळां
मागिन त्याचि क्षमा गुन्हा तो मजकडुनी
घडला
ऐसें वदुनि होइ कष्टि तो भेटे बाबु तिला
घट्ट मारुनी मिठी त्यासि ती चुम्बितसे गाला
ह्मणे "बाबुल्या, येसि फोडुनी काळाच्या दाढा"
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा
नवखण्डामाधिं फडके ज्याच्या कीर्तीचा झेण्डा
बाबु गेनुचा मर्द गड्याचा ऐका पोवाडा॥९॥

बोले बाबू ह्याहुनिहि मी घेइन थोर उडी
नवख[illegible]माधिं निज कीर्तीची उभविन
आइ गुढी
हिन्दजननिच्या पायां मधली तोडाया बेडी
सर्व संकटा पायांखालीं क्षणांत मी [illegible]

चढोनि जाइन लौलेनें मी बाबु वीरगडी
दे मज आशीर्वादा, नच करिं विलम्ब एक घडी
मुंबइमध्यें तूर्त चालली चढिवरकेंवि चढी

REFBK-0004509
REFBK-0004509
४५०९

प्रिंटर व पाब्लिशर पी. बी. पाठक श्रीपांडुरंग वैभव प्रेस
सूर्यमहाल गिरगांव मुंबई नंबर ४ तारिख १
ज्यानेवारी सन १९३१ इंसवी

(सर्वहक्क प्रसिद्धकर्त्याचे स्वाधीन)